

Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõuga muudetakse perekonnaseaduses (PKS) alaealisele lapsele elatise kindlaksmääramise korda. Senine miinimumelatise summa, milleks on olnud pool Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammäära, asendatakse õiglasemate ja paindlikumate elatise arvutamise alustega.

Alaealisele lapsele määratakse eelnõu kohaselt elatis kindlaks järgmistest asjaoludest lähtudes:

- 1. Aluseks võetakse pool lapse keskmisest ülalpidamiskulust kuus (elatise baassumma 181 eurot + THI¹).** Elatise baassumma on lapse vajaduspõhise miinimumelatise uuringu lõpparuandes pakutud keskmisest standardeelarvest ehk kõikide vanuserühmade keskmisest standardeelarvest lähtuv miinimumelatise summa².
- 2. Kohustatud vanema sissetulek.** Reeglina lisatakse baassummale 3% elatise tasumise kuule eelneva kalendriaasta Eesti keskmisest brutokuupalgast.³ Aastal 2020 oleks lisatav summa seega 42 eurot. Lisatavat summat võib kohus suurendada või vähendada vastavalt vanema tegelikule sissetulekule. Tegelikku sissetulekut peab sel juhul põhistama vanem, kes taotleb lisanduva summa muutmist.
- 3. Elatist saavate laste arv samas peres.** Mastaabisäästu arvestades on alates teisest lapsest elatise summa 30% väiksem kui esimese lapse elatise summa.
- 4. Peretoetused.** Elatise summa kindlaksmääramisel võetakse arvesse lapsetoetust ja lasterikka pere toetust. Kui toetused laekuvad elatist taotlevale poolele, nagu see üldjuhul on, arvatakse toetuse osa (toetuste summa kokku jagatuna alaealiste laste arvuga peres jagatuna kahega) elatise summast maha. Minimaalne maha arvatav summa on sellisel juhul 30 eurot ehk pool lapsetoetusest ühele lapsele.
- 5. Lapse jagatud elukoht.** Kui laps elab koos kohustatud vanemaga aasta lõikes keskmiselt vähemalt seitse ööpäeva kuus, vähendatakse elatise summat ühe protsendi võrra tarbijahinnaindeksiga korrigeeritud elatise baassummast iga kohustatud vanemaga koos veedetava ööpäeva kohta. Aastal 2020 oleks vähendatavaks summaks 1,81 eurot ühe ööpäeva kohta.

Seega ei saa enam rääkida ühest kindlast miinimumelatise summast, vaid igale lapsele väljamõistetav elatis sõltub eelnimetatud asjaoludest. Näiteks kui elatist makstakse ühele lapsele ja kohustatud vanemal on Eesti keskmine sissetulek, on elatise summa **193 eurot kuus ühe lapse kohta**.

¹ Statistikaameti poolt avaldatav tarbijahinnaindeksi muutus võrreldes eelneva aastaga. Vt: <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/rahandus/hinnad/tarbijahinnaindeks>.

² Lapse vajaduspõhine miinimumelatise uuringu lõpparuanne https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/miinimumelatise_lopparuanne.pdf.

³ Aastal 2019 oli keskmine brutokuupalk 1407 eurot, millest 3% on ümardatult 42 eurot. Vt <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/tooelu/palk-ja-toojoukulu/keskmine-brutokuupalk>.

Erijuhtumite puhul, kui näiteks lapsel on erivajadused või vanema võimalused elatist teenida on olematud või väga piiratud, on kohtul siiski võimalus elatist välja mõista eeltoodud kriteeriumitega võrreldes **suuremas või väiksemas summas**. Sellise erandi tegemine on aga õigustatud vaid mõjuval põhjusel.

Perehüvitiste seaduses ja tsiviilkohtumenetluse seadustikus muudetakse viited vastavalt PKS uuendatud paragrahvile.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna eraõiguse talituse nõunik Andra Olm (Andra.Olm@just.ee). Eelnõu seletuskirja mõjude analüüsi osa on koostanud Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse nõunik Uku-Mats Peedosk (Uku-Mats.Peedosk@just.ee). Eelnõu on keeleliselt toimetanud õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse toimetaja Taima Kiisverk (Taima.Kiisverk@just.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu ei ole seotud teiste menetluses olevate eelnõude ega Euroopa Liidu õiguse rakendamisega.

Vabariigi Valitsus (VV) arutas 15.02.2018 kabineti nõupidamisel⁴ elatise võlgnevuse sissenõudmise tõhustamise teemat ning andis muu hulgas ka heakskiidu põhimõttelisele ideele muuta senine alaealistele lastele elatise summa kindlaksmääramise süsteem paindlikumaks. VV kohustas Justiitsministeeriumi teemat põhjalikumalt analüüsima, et välja töötada kõikide osapoolte huve maksimaalselt arvestav süsteem.⁵

Seletuskirjas viidatud õigusaktid ja nende muudetavad redaktsioonid:

1. Perekonnaseadus (PKS) redaktsioonis RT I, 27.10.2020, 15
2. Perehüvitiste seadus (PHS) redaktsioonis RT I, 30.06.2020, 32
3. Tsiviilkohtumenetluse seadustik (TsMS) redaktsioonis RT I, 20.06.2020,5

Eelnõu vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu koosseisu häälteenamus, kuivõrd eelnõu sisaldab kohtumenetlust reguleeriva seadustiku muudatust (PS § 104 p 14). Eelnõu planeeritav jõustumisaeg on 1. mai 2021.

2. Seaduse eesmärk

Eelnõuga kavandatud seaduse eesmärk on luua alaealisele lapsele elatise kindlaksmääramise kord, mis vastab Eesti elustandardile ja on paindlik.

Selle eesmärgi saavutamiseks määratakse eelnõus uued kriteeriumid, mida tuleb elatise summa kindlaksmääramisel arvesse võtta. Eelnõu kohaselt kujuneb elatise summa lapse reaalseid vajadusi, kohustatud isiku võimalusi ja tema poolt lapsega koos veedetava aja hulka,

⁴ VV 15.02.2018 päevakord on kättesaadav VV kodulehel: <https://www.valitsus.ee/et/uudised/valitsuskabineti-noupidamise-paevakord-15-veebuar-2018>.

⁵ Justiitsministeerium avaldas selle kohta ka 16.02.2018 pressiteate: <https://www.just.ee/et/uudised/valitsuskabinet-arutas-elatise-sissenoudmise-tohustamise-eelnou>.

üalpidamist saama õigustatud laste arvu ning perele makstavat lapsetoetust ja lasterikka pere toetust arvesse võttes.

Praegune miinimumelatis ei täida enam kohtumenetluses lihtsustavat funktsiooni ega pruugi kaitsta ka elatist saava lapse huve. Seni elatise kindlaksmääramisel aluseks võetud töötasu alammäär⁶ on valdava osa kohustatud isikute jaoks liiga kõrge. See ei kajasta lapsele tehtavaid tegelikke kulutusi, elatist saavate laste arvu, kohustatud isiku varalist seisundit ega tema poolt lapsega koos veedetava aja hulka. Miinimumpalga kiire tõusu tõttu on paljud elatist maksuma kohustatud vanemad tahtmatult võlgniku staatusesse sattunud, kuna miinimumelatisel maksmine käib neile üle jõu. Samal põhjusel tuleb üha sagedamini ette ka algselt erandina planeeritud elatise vähendamist alla miinimumi. Eeltoodust tulenevalt on elatisvaidluste lahendamine kohtus muutunud keerukaks, tuues pooltele sageli kaasa suured õigusabikulud ja ajakulu.

Probleemi tuvastamisel ja eesmärgi seadmisel on lähtunud eeskätt Riigikohtu praktikast ja kohtunike saadetud märgukirjast.⁷ Kohtunikud palusid muuta PKS-is alaealise lapse üalpidamise regulatsiooni selliselt, et see arvestaks vanemate tegelikke võimalusi, annaks kohtutele selged kriteeriumid, mille alusel elatist praktilise elu vajadustest lähtuvalt arvestada ning tagaks menetluse efektiivsuse ja ökonoomia.

Muudatuse tulemusena võetakse elatise summa kindlaksmääramisel seega iga konkreetse juhtumi asjaolusid senisest rohkem arvesse, seejuures lihtsustades ja kiirendades selgete kriteeriumide andmise kaudu kohtunike tööd. Lihtsam kohtumenetlus aitab omakorda hoida kokku menetlusosaliste aega ja ressursse ning elatise summa sidumine elatist maksuma kohustatud vanema sissetulekuga aitab vältida nende vanemate n-õ heitumist ja täitemenetluses võlgniku staatusesse sattumist.

Justiitsministeerium saatis 11.06.2018 kooskõlastamiseks ja arvamuse avaldamiseks välja alaealise lapse elatise teemaliste seadusemuudatuste väljatöötamiskavatsuse (VTK)⁸. Kõnesolevas eelnõus sisalduvad muudatused on põhimõtete poolest kooskõlas VTK sisuga. Tolleaegne justiitsminister Urmas Reinsalu otsustas 2018. aasta sügisel, et VTK-s tehtud ettepanekud vajavad teaduslikku baasi, mistõttu korraldati 2019. aasta kevadel lihthange lapse üalpidamiskulude kohta uuringu koostaja leidmiseks. Hanke võitsid Tartu Ülikool ja AS PricewaterhouseCoopers Advisors ühispakkujatena. Uuringu lõpparuande (edaspidi *elatise uuring*)⁹ lõpliku versiooni võttis Justiitsministeerium vastu 2020. aasta 26. veebruaril. Eelnõus pakutud lahendused tuginevad elatise uuringule. Lähtuvalt uuringu koostajate soovituselt plaanib Justiitsministeerium tulevikus perioodiliselt standardeelarvet uuesti läbi vaadata ning vajadusel sellest lähtuvalt elatise baassummat korrigeerida.

Eelnõus sisalduvad VTK-ga võrreldes järgmised muudatused:

1. Erinevalt VTK-s pakutud lahendusest ei määrata eelnõuga summat, millest väiksemat elatist kohus välja mõista ei saaks. Selle asemel jääb kehtima senine põhimõte, et

⁶ Miinimumelatisel summa on kehtiva regulatsiooni kohaselt pool Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammäär. Aastal 2020 on selleks summaks 292 eurot kuus ühe lapse kohta.

⁷ 2017. a lõpus saatsid Riigikohtu, Tallinna Ringkonnakohtu ja Tartu Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumite esimehed ja Tartu Ringkonnakohtu esimees Justiitsministeeriumile ettepaneku alaealise lapse üalpidamist puudutavat regulatsiooni muuta <https://adr.rik.ee/jm/dokument/5312960>

⁸ https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elatise_suuruse_vtk.pdf

⁹ Vt joonealune märkus nr 2.

mõjuval põhjusel on kohtul võimalik elatise suurust vähendada. See lahendus tagab elatise väljamõistmisel suurema paindlikkuse.

2. Eelnõu ei seo elatise suurust laste vanusega. Seda võimalust kaaluti eelnõu koostamise käigus, kuid jõuti seisukohale, et elatise suuruse sidumine vanusega muudaks elatise kindlaksmääramise liiga keerukaks ning tooks kaasa vajaduse elatise summat teatud perioodide kaupa muuta. Selle asemel võetakse eelnõus kasutusele eri vanusegruppide keskmist ülalpidamiskulu kajastav elatise baassumma.
3. Eelnõuga ei kehtestata kindlat protsenti netosissetulekust, mis peaks kohustatud vanemale alles jääma pärast kõikidele ülalpeetavatele lastele elatise maksmist. Ka seda muudatust asendab kehtima jääv põhimõte, et mõjuval põhjusel on kohtul võimalik elatise suurust vähendada. Kohus hindab elatise summa kindlaksmääramisel, kas see on kohustatud isiku suhtes õiglane.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu lähtekohaks on tõdemus, et kehtiv alaealise lapse ülalpidamise regulatsioon ei ole õiglane ega vasta Eesti elustandardile. 2020. aastal on miinimumelatise summaks 292 eurot kuus ühe lapse kohta. Seetõttu asendatakse eelnõus senine kõikidele ühesugune miinimumelatise õiglasemate ja paindlikumate elatise arvutamise alustega.

Igakuine elatis ühele lapsele arvutatakse eelnõu kohaselt lapse vajadustest, kohustatud vanema sissetulekust, elatist saama õigustatud laste arvust, peretoetustest ja kummagi vanemaga koos veedetud ajast lähtudes. Erinevalt elatise uuringust ei arvestata eelnõus elatise arvutamisel lapse vanuse ja piirkonnaga, kus laps elab, kuna vastasel juhul muutuks elatise arvutamine ja ümberarvutamine liiga keerukaks ning tekiks vajadus sama lapse puhul korduvalt kohtusse pöörduda.

1) Perekonnaseaduse muutmine

Eelnõu § 1 punktiga 1 muudetakse PKS § 100 lõiget 2.

Tehakse sõnastuslik muudatus seoses asjaoluga, et üha levinum on lapse jagatud elukoht (laps elab võrdse või peaaegu võrdse osa ajast kummagi vanema juures) ning seega ei pruugi väljend „lapsega koos elav vanem“ olla paljudel juhtudel asjakohane. Eelnõus lihtsustatakse PKS § 100 lõike 2 teise lause sõnastust, kuid põhimõte, et elatist peab kasutama lapse huvides, jääb kehtima.

Eelnõu § 1 punktiga 2 tunnistatakse kehtetuks PKS § 101 lõige 1, kuna eelnõuga loobutakse senisest alaealise lapse elatise seotusest Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammääraga.

Eelnõu § 1 punktiga 3 täiendatakse PKS § 101 lõigetega 3-8.

Elatise baassumma (PKS § 101 lg 3)

Elatise väljamõistmise eesmärgiks on lapse igapäevaste vajaduste rahuldamine ja tema arenguks piisavate materiaalsete vahendite tagamine.¹⁰ Alaealisele lapsele elatise kindlaksmääramise aluseks võetakse seega elatise uuringuga välja selgitatud pool lapse keskmisest ülalpidamiskulust kuus (elatise baassumma 181 eurot). Uuringu koostajate soovitus

---

¹⁰ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 12.12.2007 otsus nr 3-2-1-119-07, p 13.

järgides lisatakse eelnõuga kohustus korrigeerida seda summat iga-aastaselt tasumise perioodile eelneva kalendriaasta tarbijahinnaindeksi (edaspidi THI) muutusega. Need andmed avaldatakse Statistikaameti kodulehel (stat.ee) iga aasta alguses. Kuna elatise baassumma on lapse vajaduspõhise miinimumelatise uuringu lõpparuandes pakutud keskmisest standardeelarvest lähtuv miinimumelatise summa ning uuring valmis 2020. aastal, siis tuleb seda summat korrigeerida alates 2021. aasta jaanuarist (2020. aasta THI muutusega).

Elatise baassummale juurde- ja mahaarvamisi tehes saadakse konkreetsele lapsele ettenähtud igakuine elatise summa. Elatise baassumma on ühtlasi aluseks ka maksekäsu kiirmenetluses nõutava elatise ülempiiri määramisel (1,5-kordne määr).

Kohustatud vanema sissetulek (PKS § 101 lg 4)

Lapse vajaduste kõrval on kohustatud vanema sissetuleku arvestamine elatise summa kindlaksmääramisel oluline, kuna just lapse vanemate käsutuses olevad varalised vahendid kujundavad tema elulaadi.¹¹ Lapse elustandard peaks olema kooskõlas tema vanemate elustandardiga.

Eelnõu näeb ette, et üldjuhul lisatakse PKS § 101 lõikes 3 sätestatud elatise baassummale 3% elatise tasumise kuule eelneva kalendriaasta Eesti keskmisest brutokuupalgast. Ka need andmed avaldab Statistikaamet oma kodulehel (stat.ee) iga aasta alguses eelmise kalendriaasta kohta.

Seda protsenti võib kohus suurendada või vähendada vastavalt vanema tegelikule sissetulekule. Oluline on seejuures silmas pidada, et kohustatud vanema tegelikku sissetulekut peab põhistama vanem, kes taotleb lisanduva protsendi muutmist. Kui kohustatud vanem väidab, et tema sissetulek on Eesti keskmisest väiksem, tuleb tal seda põhistada. Kohus ei ole aga kohustatud lisatavat protsenti vähendama, kui ta leiab, et vähendamine ei ole põhjendatud. Näiteks olukorras, kus kohustatud vanema elustandard on kohtu hinnangul kõrgem kui tema näidatud sissetulek. Keskmisest brutokuupalgast suurema sissetuleku põhistamise kohustus on aga elatist nõudval poolel. Kohus saab sellises olukorras vajadusel välja nõuda andmeid kohustatud isiku varalise seisundi kohta. Sellisel moel on tõendamiskoormus vaidluse poolte vahel õiglasemalt jagatud, kuna elatist nõudva poole võimalused kohustatud poole sissetuleku tõendamiseks on võrdlemisi piiratud

VTK kohaselt võiks elatis kahe lapse kohta moodustada 32–33% kohustatud vanema netosissetulekust. Ühe lapse puhul peaks aga VTK kohaselt olema see protsent veidi kõrgem. Lisatav 3% Eesti keskmisest brutotöötasust annabki kokku võrreldava suurusjärgu.

Näiteks 2019. aasta keskmine brutokuupalk oli 1407 eurot, millest 3% on ümardatult 42 eurot. Kui see summa liita eelpool kirjeldatud elatise baassummale (181 eurot), on elatise summa kokku 223 eurot (peretoetusi ja jagatud elukohta arvestamata). Võrdluseks, 16% keskmisest brutokuupalgast aastal 2019 oli ümardatult 225 eurot. Netosissetulek sõltub iga konkreetse inimese puhul mitmest erinevast asjaolust (näiteks kogumispensionist ja maksuvaba tulu suurusest) ning seega ei saa seda arvestuse aluseks võtta. Kui aga võtta aluseks, et keskmise brutokuupalga puhul on netokuupalk *ca* 1162 eurot¹², siis moodustab ühe lapse elatis (peretoetusi ja jagatud elukohta maha arvamata) *ca* 19% netokuupalgast. Kuna iga järgneva

¹¹ Seda on maininud ka Riigikohus. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 08.01.2014 otsus nr [3-2-1-165-13](#), p 15.

¹² Arvutatud palgakalkulaatori vaikimisi andmete alusel. Vt <https://www.kalkulaator.ee/et/palgakalkulaator>.

lapse puhul vähendatakse elatise summat mastaabisäästu võrra 30%, siis näiteks kahe lapse elatise summa kokku (peretoetusi ja jagatud elukoha kulusid maha arvamata) oleks $223 + 156 = 379$ eurot kuus, mis moodustaks siin näidisenä kasutatud netosummast ümardatult 33%.

Ka koos elavate vanemate puhul sõltub lastele kulutatav summa suurel määral nende sissetulekust ning Eesti keskmist või sellest suuremat kuutasu teenivad vanemad kulutavad oma lastele kindlasti rohkem, kui vaid laste põhivajaduste rahuldamiseks vaja on.

Mastaabisääst (PKS § 101 lg 5)

Eelnõu näeb ette, et kui isik on kohustatud elatist tasuma sama pere mitmele lapsele, vähendatakse elatise summat 30 protsenti esimese lapse elatise summaga võrreldes iga järgneva lapse puhul. Näiteks kui esimese lapse puhul oleks arvestuse aluseks võetav summa 100 eurot, siis teise lapse puhul 70 eurot, kolmanda puhul samuti 70 eurot jne.

Selline lähenemisviis võimaldab arvesse võtta nn mastaabisäästu ning asjaolu, et mitme lapsega pere puhul ei ole vaja iga lapse jaoks kõiki tarvilikke esemeid uuesti osta, vaid mingil määral on võimalik pere noorematel lastel kasutada vanemate laste jaoks soetatud esemeid (turvahäll, voodi, jalgrattad, mingil määral ka riided ja jalatsid jne). Samuti on mitmele lapsele korraga süüa tehes toidule kuluv summa kokku mõnevõrra väiksem. Mastaabisäästu analüüsi ka elatise uuringus.

Mastaabisäästu puhul on oluline silmas pidada, et mastaabisäästu tekkimise eelduseks on laste kasvamine samas peres. Näiteks olukorras, kus kohustatud isik tasub elatist oma kolmele lapsele, kuid need lapsed on eri partneritega, ei saa ühegi tema lapse puhul mastaabisäästu rakendada.

Peretoetuste arvestamine (PKS § 101 lg 6)

Riigikohus on leidnud, et ka kehtiva õiguse kohaselt ei ole iseenesest välistatud elatise väljamõistmisel arvesse võtta ka seda, kui elatist taotleva lapse vajadused on tegelikult kaetud riiklike toetustega. Siiski on kohtul võimalik hetkel vähendada alaealisele lapsele väljamõistetavat elatist alla seaduses sätestatud miinimumsuuruse üksnes kostja taotlusel ja juhul, kui kostja esiletoodud ning tõendatud asjaolud seda võimaldavad. Seega ei tulene Riigikohtu hinnangul PKS sätetest, nagu võiks kohus miinimumelatist üksnes seetõttu vähendada, et elatist saama õigustatud lapsel oli õigus saada lapsetoetust.¹³

Eelnõu kohaselt võetakse elatise summa kindlaksmääramisel arvesse lapsetoetust ja lasterikka pere toetust. Kui toetused laekuvad elatist taotlevale poolele, tuleks toetuse osa elatise summast maha arvata. Kui toetus läheb elatist maksvale poolele, arvatakse see vastavalt elatise summale juurde.

Perehüvitiste liike, eesmärgi ja ulatust ning nende määramise ja maksmise tingimusi ja korda reguleerib PHS:

- PHS § 17 lg 3 kohaselt on lapsetoetuse suurus pere esimese ja teise lapse kohta 60 eurot. Kolmanda ja iga järgmise lapse kohta on lapsetoetuse suurus 100 eurot.

¹³ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22.03.2017 otsus nr [3-2-1-174-16](#), p 13.

- PHS § 21 alusel makstakse vähemalt kolme lapsetoetust saama õigustatud last kasvatavale perele lasterikka pere toetust. Lasterikka pere toetuse suurus kolme kuni kuut last kasvatavale perele on 300 eurot ja seitset või enam last kasvatavale perele 400 eurot.

Kuna tegemist on toetustega, mille eesmärk on pere toimetuleku parandamine, on põhjendatud neid elatise summa kindlaksmääramisel arvesse võtta.

Selleks, et saada ühe lapse kohta mahaarvatav summa, tuleks liita kokku kõik last kasvatava vanema saadavad lapsetoetused ja lasterikka pere toetus ning jagada saadud summa laste arvuga ning seejärel kahega. Näiteks kui peres kasvab kolm last, kellest ühele nõutakse elatist, siis tuleks mahaarvatavaks summaks ümardatult $(60 + 60 + 100 + 300) / 3 = 173$ eurot, millest ühe vanema osa oleks pool ehk ümardatult 87 eurot kuus.

Oluline on seejuures silmas pidada, et elatise summa arvestamise kaudu ei tohiks toimuda peretoetuste tasaarvestamine vanemate vahel. Kui elatise summat vähendatakse peretoetuste võrra, siis ei saa tekkida olukorda, kus peamiselt lapsi kasvatav peretoetusi saav vanem peaks teisele poolele maksma osa saadavast toetusest. Kui kõikide mahaarvamiste tulemusel oleks elatise summa negatiivne (näiteks olukorras, kus lapsed elavad olulise osa ajast ka teise vanema juures), siis sellise pere puhul ei peaks kohus elatist kummagi poole kasuks välja mõistma. Peretoetused kataksidki sel juhul teise vanema lisapanuse.

Elatise summa kindlaksmääramisel ei võeta üldjuhul arvesse muid sotsiaaltoetusi, sh ka mitte näiteks puudega lapse toetust, välja arvatud olukorras, kus last kasvatav vanem taotleb PKS § 101 lg 8 alusel elatise erakorralist suurendamist.

Lapse vahetu ülalpidamine (PKS § 101 lg 7)

Elatise summa kindlaksmääramisel võetakse arvesse seda, kui suurel määral osaleb kumbki vanem vahetult lapse kasvatamises. Seejuures on aga oluline silmas pidada, et lapse 50/50 jagatud elukoht ei tähenda sageli seda, et ka lapsega seotud kulud pooleks jagunevad. Näiteks kui üks vanem lapse jagatud elukohale vaatamata ostab peamiselt lapsele riideid, tasub tema lasteaia ja huviringide arveid jms, on ta õigustatud siiski teiselt vanemalt elatist saama.

Elatise summat vähendatakse eelnõu kohaselt proportsionaalselt lapse igapäevaste kulude võrra (toit, transport ja vaba aeg), kui laps elab teise vanema juures aasta lõikes keskmiselt vähemalt 7 ööpäeva kuus. Selleks võetakse elatise summast maha üks protsent tarbijahinnaindeksiga korrigeeritud baassummast iga ööpäeva kohta kuus, mille laps veedab kohustatud vanemaga. Aastal 2020 oleks selleks summaks ümardatult 1,8 eurot päevas (kuna 2020. aastal veel ei muutu elatise baassumma tarbijahinnaindeksi võrra). Näiteks kui kohustatud vanem veedab lapsega koos aasta lõikes keskmiselt 10 päeva kuus, oleks igakuiselt elatiselt maha arvestatav summa 18 eurot.

Kui elatise väljamõistmiseks pöörduetakse kohtusse, siis tuleb vanematel kohtus kinnitada, kui palju aega laps kummagi vanema juures viibib. Kui vanemad seda omavahel kindlaks teha ei suuda, siis määrab kohus kindlaks, mitu ööpäeva kuus laps teise vanemaga veedab. Vajaduse korral on kohtul võimalik kehtestada lapse ja lahus elava vanema vaheline suhtluskord.

Elatise summa suurendamine mõjuval põhjusel (PKS § 101 lg 8)

Eelnevates punktides toodud elatise summa kindlaksmääramise alustest on teatud juhtudel võimalikud ka erandid. Kohus võib mõjuval põhjusel elatise summat suurendada või vähendada.

Elatise erandlik suurendamise vajadus võib tekkida muu hulgas olukorras, kus näiteks lapsel on puue, mis toob kaasa keskmisest suuremad kulud ning need kulud ei ole kaetud sotsiaaltoetustega. Samuti võib tekkida vajadus elatise suurendamiseks siis, kui last peamiselt kasvatav vanem kaotab osaliselt või täielikult töövõime ning teise vanema sissetulek võimaldab elatist tasuda suuremal määral. Vanemate panus ei pea rahalises mõttes alati võrdne olema. Kui üks vanematest panustab lapse kasvatamisse teisega võrreldes oluliselt rohkem aega, siis võib ka tema rahaline panus olla väiksem. Kohtule jääb võimalus konkreetsete asjaolude pinnalt otsustada, milline kulude jaotus on iga pere puhul õiglane ja tagab parimal viisil lapse ülalpidamise.

Eelnõu § 1 punktiga 4 muudetakse PKS § 102 lõike 2 kolmanda ja neljanda lause sõnastust.

Elatise erandliku vähendamise võimalus jääb PKS-is sisuliselt samaks (PKS § 102 lg 2). Kohus võib erandkorras elatist vähendada alla eespool nimetatud kriteeriumite alusel arvatud elatise summa. Mõjuvate põhjuste näitlik loetelu jääb endiseks: vanema töövõimetus või olukord, kus vanemal on teine laps, kes osutuks vastasel juhul varaliselt vähem kindlustatuks kui elatist saav laps. Eelnõuga parandatakse veidi PKS § 102 lg 2 kolmanda ja neljanda lause sõnastust ja tehakse viide uutele elatise arvutamise alustele (PKS § 101). Sätte sisu ei muudeta.

2) Pereküsitiste seaduse ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmine

Eelnõu §-s 3 muudetakse pereküsitiste seadust ja **eelnõu §-s 4** muudetakse tsiviilkohtumenetluse seadustikku. Pereküsitiste seaduses ja tsiviilkohtumenetluse seadustikus tehakse üksnes viited PKS uuendatud paragrahvile.

TsMS § 491 lõikes 2 sätestatud maksekäsu kiirmenetluses nõutava summa ülempiir seotakse elatise baassummaga. Maksekäsu kiirmenetluses saab seega maksimaalselt nõuda elatist, mis ületab elatise baassummat kuni 1,5 korda.

3) Eelnõu rakendamine

Justiitsministeerium on kaalunud võimalust laiendada uut regulatsiooni ka enne selle kehtimist välja mõistetud elatiste suhtes, jõudnud aga järeldusele, et uue regulatsiooni tagasiulatuva rakendamine sedavõrd tundlikus valdkonnas ja puudutatud isikute väga suurt hulka silmas pidades ei oleks mõistlik ega põhiseaduspärane. Kohtute praktika elatise summade kindlaksmääramisel on olnud väga erinev: lahendite resolutsioonis on viidatud näiteks seadusest tulenevale miinimumelatisele, poolele kuupalga alammäärale (valdav enamus) ning välja on toodud ka konkreetseid summasid. Seega on paratamatu, et valdav osa kohustatud vanemaid, kes ei ole nõus neilt enne uue süsteemi jõustumist välja mõistetud elatise summaga, peavad kohtusse pöörduma elatise vähendamiseks. Selle tulemusena kasvab kindlasti ajutiselt kohtute töökoormus.

Kuigi pikas perspektiivis peaks kohtute töökoormus elatise asjade lahendamisel vähenema, võib eeldada, et seaduse jõustumise järel esitatakse kohtutele lühikese perioodi jooksul palju elatise vähendamise nõudeid. Kuivõrd eelnõu jõustumine on kavandatud samale ajale (2021.

aasta esimene pool), kui toimub kohtulahendist tulenevate nõuete täitmise massiline aegumine,¹⁴ siis on kohtutel suureneva koormusega toimetulekuks vaja lisaressursse (vt seletuskirja punkt 7). Kohtunike kohtade ajutine täitmine ei ole ameti eluaegsuse tõttu sobiv meede, samuti on kohtuniku ametikoha täitmise protsess pikk, seetõttu näevad eelnõu koostajad, et kohtutes on vaja suurendada ajutiselt kohtujuristide arvu. Kuigi ei ole võimalik täpselt prognoosida koormuse kasvu, siis võib ette näha, et hagiavaldusi esitatakse mitu tuhat. Iga maakohus vajab juurde minimaalselt ühte kohtujuristi ja Harju Maakohus kolme kohtujuristi. Hoolimata kohtujuristide arvu suurendamisest, suureneb ka kohtunike koormus, sest kohtujurist saab küll valmistada ette kohtudokumentide projektid, kuid tõendeid hindab ning sisulise otsuse saab langetada ainult kohtunik.

Kohtunike koormuse suurenemine toob paratamatult kaasa menetlusaegade pikenemise. Selleks, et vähendada negatiivset mõju nii menetlusaegadele kui kohtunike töökoormusele, on vajalik toetada seaduse rakendamist ka muude meetmetega.

Lisaks seadusemuudatustele kavandab Justiitsministeerium abistava töövahendina veebipõhise elatiskalkulaatori loomist, mis ka VTK-s välja pakuti. See saab olema lihtne veebipõhine tööriist, kuhu saavad kas lahku läinud vanemad ise või kohus sisestada eelmainitud andmed (vanema sissetulek, peretoetus, ülalpeetavate laste arv, kuus keskmiselt lapsega koos veedetavate päevade arv jne) ja kalkulaator arvutaks uuringust saadavate andmete põhjal loodud valemi abil tarbijahinnaindeksiga korrigeerituna välja konkreetse pere jaoks sobiva elatise summa kuus. Kalkulaator hoiaks tulevikus loodetavasti ära vanemate sagedased kohtusse pöördumised elatise väljamõistmiseks, kuna nad saaksid kalkulaatori abil juba ise teada, mis oleks elatise summa suurusjärk, mille kohus antud asjaoludel tõenäoliselt välja mõistaks (kuna kohus saaks kasutada sama tööriista abivahendina), ega vajaks sellele tingimata kohtu kinnitust.

Kui inimene aga siiski otsustab kohtusse pöörduda, siis on oluline, et tema poolt koostatud hagiavaldus vastaks nõuetele ja esitatud oleks kõik vajalikud andmed, sest see võimaldab kohtul kohe nõuet sisuliselt menetlema asuda. Selleks, et inimesel oleks lihtsam pöörduda kohtusse ja et kohus saaks kvaliteetsed menetlusdokumendid, kavandab Justiitsministeerium elatise vähendamise hagiavalduse blanketi väljatötamist. Blankett tehakse kättesaadavaks Justiitsministeeriumi ja kohtute veebilehel, samuti juristaitab.ee veebilehel.

4) Näited

Eeltoodud elatise arvestamise skeemi selgitamiseks toome alljärgnevalt välja mõned näitlikud kaasused.

1. Kohustatud vanema sissetulek ei ole teada, kuid vanemad tema sissetuleku suuruse üle ei vaidle ja ta on kohustatud elatist tasuma ühele lapsele. Lapsetoetust saab lapsega peamiselt koos elav vanem. Kohustatud vanem veedab lapsega koos keskmiselt 7 ööpäeva kuus.

Elatise summa saamiseks on vaja elatise baassumma 181 korrigeerida THI-ga (aastal 2020 seda tegema ei pea ning aastal 2021 elatise arvutamiseks selgub 2020. aasta THI muudatus uue aasta jaanuaris), lisada sellele 3% eelneva kalendriaasta keskmisest töötasust (2019. aastal on keskmine brutotöötasu 1407 eurot kuus ja 3% sellest 42 eurot). Seega $181 + 42 = 223$.

---

¹⁴ Vt täitemenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu, EISis toimik nr [20-1376](#).

Sellest summast tuleb maha arvestada pool lapsetoetust ($60 / 2 = 30$). Seega $223 - 30 = 193$.

Saadud summast tuleb omakorda maha arvestada lapsega koos veedetavate päevade võrra lapse igapäevane kulu 1% elatise baassummast ($1,81 \times 7 = 12,67$). Seega $193 - 12,67 = 180,33$.

Viidatud asjaolude korral oleks elatise summa sellele konkreetsele lapsele 180,33 eurot kuus.

2. Kohus tuvastab, et kohustatud vanem teenib kahekordset Eesti keskmist brutosissetulekut ehk 2814 eurot kuus, lapsi on kaks ning elatist nõuab teine vanem, kuna tema kannab suurema osa laste n-õ püsikuludest (lasteaia kohatasud, huviringide tasud, riided ja jalanõud). Elatist nõudev vanem saab lapsetoetust mõlema lapse eest. Kohustatud vanem veedab lastega koos keskmiselt 12 ööpäeva kuus.

Baassummale (181 eurot) lisatakse sel juhul 3% vanema tegelikust sissetulekust (84 eurot). Seega $181 + 84 = 265$.

Teise lapse puhul tuleb arvestada mastaabisäästu. Seega tuleb eeltoodud summast maha arvestada 30% (265 eurost 30% on 79,5). Seega teise lapse puhul on aluseks võetav summa $265 - 79,5 = 185,5$.

Lapsetoetus on 60 eurot kummagi lapse kohta ($60 + 60 = 120$), mis tuleb jagada laste arvuga ($120 / 2 = 60$) ja seejärel veel kord kahega ($60 / 2 = 30$), et saada summa, mis tuleb kummagi lapse elatise summast lahutada. Seega esimese lapse puhul $265 - 30 = 235$ ja teise lapse puhul $185,5 - 30 = 155,5$.

Kuna vanem veedab lastega olulise osa ajast, tuleb elatise summast ka see maha arvata. Kummagi lapse puhul $12 \times 1,81 = 21,72$. Seega esimese lapse puhul $235 - 21,72 = 213,28$ ja teise lapse puhul $155,5 - 21,72 = 133,78$.

Viidatud asjaolude korral oleks kahe lapse kohta tasumisele kuuluv elatise summa kokku 289,28 eurot kuus ning eraldi esimese lapse elatise osa selles 185,5 eurot ja teise lapse elatis 133,78 eurot kuus.

3. Kohus tuvastab, et kohustatud vanema brutosissetulek on 1000 eurot kuus ja ta on kohustatud elatist tasuma kolmele lapsele. Elatist nõudev vanem saab lapsetoetust kõigi laste eest ja lisaks ka lasterikka pere toetust. Kohustatud vanem veedab lastega koos kaks nädalavahetust kuus, ehk keskmiselt 6 ööpäeva kuus.

Baassummale (181 eurot) lisatakse 3% vanema tegelikust sissetulekust (30 eurot). Seega $181 + 30 = 211$.

Teise ja kolmanda lapse osas tuleb arvestada mastaabisäästu. Seega tuleb eeltoodud summast nende puhul maha arvestada 30% esimese lapse elatise summast (211 eurost 30% on 63,3). Seega nii teise kui kolmanda lapse puhul on aluseks võetav summa $211 - 63,3 = 147,7$.

Lapsetoetus on esimese ja teise lapse puhul 60 eurot ja kolmanda puhul 100 eurot ja lasterikka pere toetus sellele lisaks 300 eurot, mis tuleb kokku liita ($60 + 60 + 100 + 300 = 520$) ja jagada laste arvuga ($520 / 3 = 173,3$) ning omakorda kummagi vanema osa saamiseks kahega ($173,3 / 2 = 86,67$). Seega tuleb kõikide laste elatise summast lahutada 86,67 eurot. Esimese lapse puhul seega $211 - 86,67 = 124,33$. Teise ja kolmanda lapse puhul $147,7 - 86,67 = 61,03$.

Kuna vanem veedab lastega koos aasta lõikes keskmiselt vaid 6 ööpäeva kuus, siis selles osas mahaarvestust ei toimu.

Viidatud asjaolude korral oleks kolme lapse kohta tasumisele kuuluv elatise summa kuus kokku 246,39 eurot ning eraldi esimese lapse elatise summa 124,33 eurot, teise lapse elatise summa 61,03 eurot ja kolmanda lapse elatise summa 61,03 eurot kuus.

4. Kohustatud vanema sissetulek on 1407 eurot. Kohustatud vanem peab elatist tasuma ühele lapsele eelmisest abielust. Lapsetoetust saab lapsega peamiselt koos elav vanem. Kohustatud vanem veedab lapsega koos keskmiselt 4 ööpäeva kuus. Kohustatud vanemal on uues peres 5 last, kes elavad temaga püsivalt koos. Kohustatud vanem taotleb seega elatise summa vähendamist 50% PKS § 102 lõike 2 alusel, kuna vastasel juhul jäävad tema teised lapsed halvemasse majanduslikku seisu.

Elatise baassummale (181 eurot) lisatakse 3% vanema sissetulekust (42 eurot). Seega $181 + 42 = 223$.

Sellest summast tuleb maha arvestada pool lapsetoetust ($60 / 2 = 30$). Seega $223 - 30 = 193$.

Kuna vanem veedab lastega koos aasta lõikes keskmiselt vaid 4 ööpäeva kuus, siis selles osas mahaarvestust ei toimu.

Elatise summa peaks seega põhivalemi järgi olema 193 eurot kuus. Selle juhtumi puhul saab aga kohus elatise summat vähendada, kui ta leiab, et teised lapsed jääksid vastasel juhul elatist saama õigustatud lapsega majanduslikult halvemasse olukorda ja vähendamine on seega põhjendatud. Viidatud asjaolude korral peaks kohus õiglase lahendi tegemiseks kindlaks tegema ka selle, kui suures ulatuses katavad peretoetused uues peres kasvavate laste vajadused. Seega on eelnõuga lisatav PKS § 101 lõige 6 (elatise summa kindlaksmääramisel võetakse arvesse lapsetoetust ja lasterikka pere toetust) laiema mõjuga.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõus võetakse kasutusele uus termin „elatise baassumma“. See on elatise uuringus ühe võimaliku uue miinimumelatise summana välja pakutud pool keskmise standardeelarve summat (181 eurot). Elatise baassumma kajastab poolt Eesti keskmise lapse ülalpidamiseks vajalikku summat kuus 2019. aasta seisuga. Tulevikus on vaja elatise baassummat igal aastal korrigeerida tarbijahinnaindeksiga, et see summa vastaks Eesti muutuvale elustandardile.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu reguleerimisala on seotud Euroopa Liidu nõukogu 18. detsembri 2008. aasta määrusega (EÜ) nr 4/2009, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust, kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist ning koostööd ülalpidamiskohustuste küsimustes. Eelnõu ei lähe selle määrusega vastuollu, kuna see ei reguleeri, kuidas tuleb väljamõistetava elatise suurus kindlaks määrata. Elatise suuruse kindlaksmääramise kord on riigisisene otsus.

6. Seaduse mõjud

Seaduseelnõuga kavandatakse ühte peamist muudatust, millest on puudutatud neli sihtrühma: 1) leibkonnad lastega, kus üks vanematest ei kuulu leibkonda, 2) vanem, kes nimetatud

leibkonda ei kuulu, 3) kohtud ja 4) advokaadid. Avalduvad majanduslikud ja sotsiaalsed mõjud ning mõju riigiasutuste töökorraldusele.

Lahendatavad probleemid

Kavandatava muudatusega otsitakse lahendust järgmistele probleemidele:

Kehtiv miinimumelatis ei täida praktikas alati oma eesmärki, tekitades hulgaliselt probleeme. Miinimumelatisel puhul aluseks võetud töötasu alammäär ei kajasta laste peale tehtavaid tegelikke kulusi, laste arvu, lastega koos veedetud aega ega kohustatud isiku varalist seisundit. Miinimumpalga kiire tõusu tõttu on paljud elatist maksma kohustatud vanemad tahtmatult võlgniku staatusesse sattunud, kuna miinimumelatisel maksmine käib neile selgelt üle jõu.

Elatise summa kindlaksmääramisel ei arvestata last kasvatava vanema poolt saadavate peretoetustega. Kuna tegemist on toetustega, mille eesmärk on pere toimetuleku parandamine, tuleks neid elatise summa kindlaksmääramisel arvesse võtta.

Kavandatav muudatus:

Elatise määramise süsteem muutub paindlikuks ning hakkab sõltuma maksja sissetulekutest ja kasutaja väljaminekutest.

Seaduseelnõuga luuakse meetod elatise summa kindlaksmääramiseks, mis arvestaks lapse reaalseid vajadusi, kohustatud isiku võimalusi, ülalpidamist saama õigustatud laste arvu ning last kasvatava vanema saadavat lapsetoetust ja lapsega veedetud aega.

Sihtrühm I:

Leibkonnad lastega, kus üks vanematest ei kuulu leibkonda.

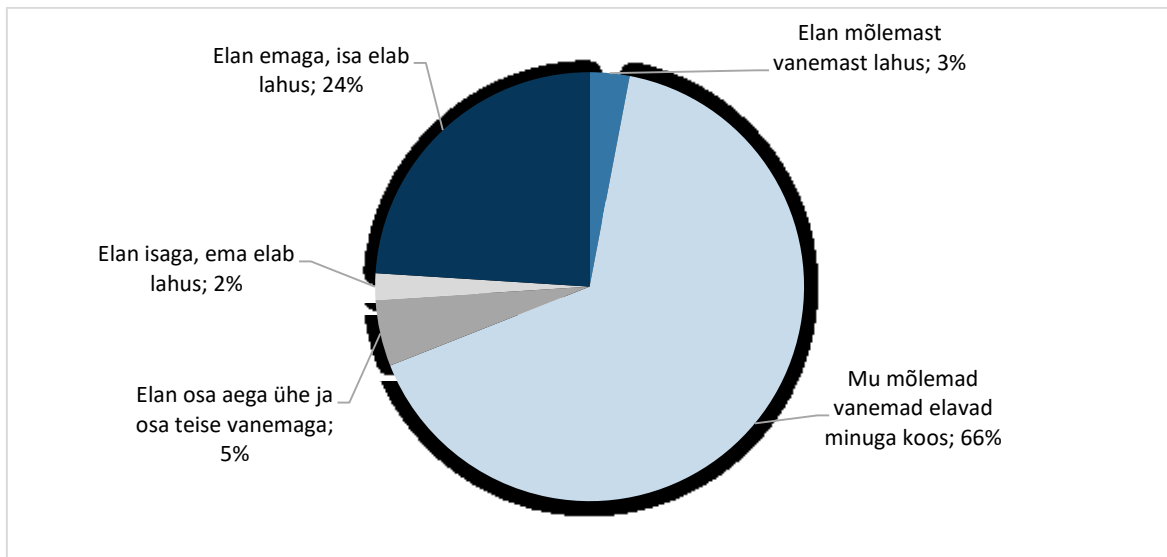
Hinnanguliselt on Eestis ligikaudu 42 000 üksikvanemat, kes on õigustatud saama teiselt vanemalt lapse ülalpidamiseks elatist¹⁵. Sihtrühm koosneb nii lastest kui leibkonda kuuluvast vanemast, kes last kasvatab ja kannab kaasnevaid kulusid, kuna leibkonna eelarve mõjutab tervet leibkonda.

Laste ja lahus elavate vanemate kohta annab taustainfot Sotsiaalministeeriumi tellitud „Lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018“.¹⁶ Suurem osa Eesti lastest elab koos oma mõlema vanemaga (66%) või oma emaga (24%) ning kümnendikul lastest on mõni teistsugune elukorraldus (joonis 1). Näiteks 5% lastest elab osa aega ühe ja osa teise vanema juures, 2% elab koos isaga ning 3% elab mõlemast vanemast lahus.

---

¹⁵ Lapse ülalpidamiskohustuse täitmine üksikvanemaga perekonnas, uuringuaruanne, Balti Uuringute Instituut, Tartu 2016 <https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/Lapse-%C3%BClalpidamiskohustuse-t%C3%A4itmine-%C3%BCüksikvanemaga-perekonnas-uuringuaruanne.pdf>

¹⁶ Anniste, K., Biin, H., Osila, L., Koppel, K. ja Aaben, L. (2018). Lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018. Uuringu aruanne. Tallinn: Poliitikauringute Keskus Praxis. Kättesaadav: http://www.sm.ee/sites/default/files/lovu_lopparuanne_final_1.11.18.pdf

JOONIS 1. LASTE PEREMUDELID. LAPSED 2018 (%)

Nendest lastest, kes elavad oma isast lahus (elab emaga või mõlemast vanemast lahus), enamikul lastest (76%-l) elab isa mujal, 13% ei tea oma isast ning 11%-l on isa surnud. Lastest, kes elavad lahus oma emast (elab isaga või mõlemast vanemast lahus), elab samuti enamikul (75%-l) ema mujal, viiendikul (21%-l) on ema surnud ning vaid 5% ei tea oma emast.

Kaasnev mõju Ia: sotsiaalne ja majanduslik mõju – mõju leibkondade toimetulekule

Praegu on miinimumelatis seotud alampalgamääraga, paraku ei võeta sel moel arvesse lapsele tehtavaid tegelikke kulusid. Muudatusega kavandatakse elatise määramise korda muuta selliselt, et selle aluseks oleks lapse ülalpidamiskulude hinnang, mida on korrigeeritud selliste teguritega nagu laste arv leibkonnas ja suhtluskorra jaotus ning millest on maha arvatud ühe osapoole saadud lastetoetus. Arvestamiseks hinnatõusu, korrigeeritakse ülalpidamiskulusid igal aastal tarbijahinnaindeksiga.

Muudatuse tulemusena rakenduks elatise arvestamise süsteem, millega võetaks elatise summa kindlaksmääramisel rohkem arvesse tegelikke lapsega seotud kulusi. See muudab elatise määramise paindlikumaks ja aitab rohkem arvestada iga juhtumi asjaolusid.

Kui enne leibkonna lagunemist on lahkuva liikme sissetulek olnud kõrgem (ja ühtlasi kõrgem ka kogu leibkonna sissetulek), siis kohtul on võimalus suurendada makstavat elatist, et katta teiste leibkonnaliikmete harjumuspäraseid kulusi. Sama moodi, kui sissetulek on olnud väiksem, peaks ka makstav elatis kujunema väiksemaks.

Eraldi sihtrühmana eristuvad elatisvõlgnevuste tõttu kannatavad lapsed, keda on Justiitsministeeriumi hinnangul 2018. aasta seisuga ligikaudu 9 400. Muudatus otseselt võlgnevuste tõttu majanduslikku kitsikust kannatavate leibkondade toimetulekut ei parandaks, küll aga võib mõju olla kaudne. Nimelt, laekumised võivad paraneda olukorras, kus võlgnikule määratakse jõukohane elatis, mida võlgnik ka tegelikult tasuda suudab. Elatise suurus küll väheneb, kuid see vähene makstaks ka tegelikult ära. Ei ole kindel, kas see muudaks juba võlgnevuses inimeste hulka, kuid kindlasti aitaksid jõukohased maksed parandada motivatsiooni elatist maksta tulevikus, mis vähendaks

elatisvõlgnike hulka tulevikus. Seega, muudatus võib avaldada kaudset positiivset mõju, viies võlgnevuste vähenemiseni.

Kaasnev mõju Ib: majanduslik mõju, mõju inimeste **halduskoormusele**

Elatise määramise mudelile tuginev elatise kalkulaator muudab elatise määramise protsessi lihtsamaks ja tulemuse etteaimatavamaks – kui seni vältab kohtute otsustusprotsess elatise suuruse määramisel sageli küllaltki kaua ja kohtud otsustavad sageli määrata elatist alla kehtestatud miinimumi, siis muudatuse järel lüheneb kohtumenetluse kestus nii kohtute kui sinna elatise asjus pöördunud inimeste jaoks. See tähendab lagunenu leibkonna (perekonna) liikmetele kiiremat protsessi ja aimatavat tulemust, mis omakorda tähendab halduskoormuse vähenemist – hõlbustub inimeste suhtlemine riigiga. Lisaks ajavõidule on sellisel juhul oluline ka emotsionaalne ja psühholoogiline võit, kuna sageli põhjustab seesugustes protsessides osalemine osapooltele hingelisi kannatusi.

Sihtrühm II:

Leibkonnast lahkunud **lapsevanemad**, kes ei ela oma lastega koos.

Eraldi rühmana eristuvad **elatisvõlgnikud**, koguarv 9 220.

Tabel 1. Elatise kohtuasjade arv ning tekkinud elatisnõuete kogusummad aastate lõikes

Aasta	Osaliselt või täielikult rahuldatud või lõpetatud kohtuasjade arv	Algatatud täiteasjade arv	Sundtäitmisele saadetud nõuete %	Sundtäitmisele esitatud elatisnõuete kogusumma
2015	1812	1 258	69%	4 057 179 €
2016	2225	1 812	81%	6 103 549 €
2017	1996	2 668	134%	7 746 017 €

2019. aastal algatati kohtutes 2323 elatise asja, millest rahuldati osaliselt või täielikult või lõpetati menetlus kompromissiga 1493 juhul.

Kaasnev mõju IIa: sotsiaalne ja majanduslik mõju, **mõju leibkondade toimetulekule**

Leibkonnast lahkunud lapsevanema jaoks muutub elatise suurus tema sissetuleku suhtes proportsionaalsemaks, st paraneb elatise maksja maksevõime ja väheneb risk sattuda võlgnevusse. See vähendab otseselt elatist maksma kohustatud inimese finantskoormust ja parandab toimetulekut. Muudatus aitab vältida nende vanemate heitumist, mis sageli kaasneb võlgniku staatusesse sattumisega ning parandab motivatsiooni elatis õigel ajal tasuda. Väheneb vaesusrisk nende inimeste jaoks, kes seni on väga väikesest sissetulekust hoolimata igakuiselt täies mahus elatist nõutud summas tasunud.

Kaasnev mõju IIb: majanduslik mõju, mõju inimeste **halduskoormusele**

Nagu ka eelneva sihtrühma puhul, muutub taas lühema kohtumenetluse ning prognoositava tulemi tõttu inimeste suhtlemine riigiga lihtsamaks, st väheneb halduskoormus.

Kaasnev mõju IIc: sotsiaalne mõju

Kuna elatise määramisel tuleb muudatuse järel arvesse võtta senisest enam tegureid, muutub makstav elatis õiglasemaks, kattes piiritletumalt üksnes lapsega seotud kulusid. Väheneb selliste olukordade tekkimise tõenäosus, kus elatis kas ala- või ülekatab tekkinud kulusid. Seetõttu peaks suurenema osapoolte motivatsioon elatist aktsepteerida ning tasuda.

Sihtrühm III:

Kohtunikud

Maakohtu kohtunike ametikohad (kokku 152) jagunevad järgmiselt: Harju Maakohus – 67, Viru Maakohus – 28, Pärnu Maakohus – 21 ning Tartu Maakohus – 36. Ringkonnakohtutes on kokku 46 kohtunikku, Tallinna Ringkonnakohtus 30 ja Tartu Ringkonnakohtus 16 kohtunikku.

Sihtrühma puhul tuleb arvestada, et kohtunike seas on spetsialiseerumine teatud tüüpi kohtuasjadele, ja kõik kohtunikud ei tegele perekonnaasjadega, st muudatusest puudutatud kohtunike arv on oluliselt väiksem kui esitatud üldarvud.

Kaasnev mõju III: mõju riigiasutuste korraldusele, **mõju töökoormusele**

2019. aastal algatati kohtutes 2323 elatise asja, millest rahuldati osaliselt või täielikult või lõpetati menetlus kompromissiga 1493 juhul. Varasemate aastate arvandmed on esitatud tabelis 1.

Lühikeses perspektiivis kasvaks hüppeliselt kohtute töökoormus, kuna kohtud peaksid läbi vaatama suure hulga elatise määramise asju – üleminek uuele arvestusmudelile ei toimu automaatselt, vaid selleks on tarvis igakordset kohtu otsust. Töökoormuse mahu kasvu prognoosida ei ole võimalik, kuna see sõltub inimeste valmidusest elatise nõue kohtusse viia. Võimalik, et kõik osapooled ei kiirusta elatise asja uuesti arutama ja koormus jaotub ühtlasemalt pikema perioodi peale.

Tõenäoline on, et aastatel 2021 ja 2022 on mõju kohtute töökoormusele oluline. Kohtud peavad tegema töökorralduses eelduslikult olulisi muudatusi, sest koosmõjus tsiviilnõuete täitmise massilise aegumisega 2021. aasta 5. aprillil kasvab tsiviilasju lahendavate kohtunike töökoormus sellisel määral, et on vajalik ajutiselt kaasata muidu teistele valdkondadele spetsialiseerunud kohtunikke neid arutama. Samuti võib ette näha, et kohtutes esineb vajadus korraldatakse ümber kohtujuristide ja teiste kohtuametnike tööd.

Pikemas perspektiivis elatiskalkulaatori kasutuselevõtt vähendaks eelduslikult elatise väljamõistmiseks kohtusse pöördumiste hulka ja sellest tulenevalt ka kohtute töökoormust, kuna vanemad saaksid selle abil ise välja arvutada, millises summas kohus tõenäoliselt nende juhtumi puhul elatise välja mõistaks. Loodetavasti aitaks see neil lihtsamini lapsele makstavates summades omavahel kohtuväliselt kokkuleppele jõuda. Niiviisi väheneks ka kohtute töökoormus.

Sihtrühm IV:

Hageja või kostja esindaja – **advokaadid** (kes tegelevad perekonna, sh elatisasjadega).

Justiitsministeeriumi andmeanalüüsisist järeldub, et 31%-l kohtuasjadest kasutab kas üks või mõlemad pooled esindajat.

Kaasnev mõju IV: majanduslik mõju, mõju kindla sektori **ettevõtjatele**

Olukorras, kus võib väheneda elatise asjades peetavate kohtuasjade arv ja lüheneda nende kestus, väheneb ka nende advokaatide töömaht, kes sellistes asjades osalevad. See mõju on väga kaudne ja selle avaldumist täpselt prognoosida ei saa. Samuti on tõenäoline, et teatud tüüpi kohtuasjade mahu vähenedes asuvad advokaadid nendest tulenevat tühimikku täitma teist tüüpi asjadega ning ei muutu advokaatide töömaht, vaid väga vähesel määral asendub asjade sisu.

Eelnõu mõju elanike ja ettevõtete halduskoormusele ja avaliku sektori töökoormusele

Eelnõu vastuvõtmisel väheneb inimeste halduskoormus. Kohtute töökoormus esialgu suureneb hüppeliselt, pikas perspektiivis peaks nende töökoormus elatise asjade lahendamisel vähenema.

7. Seaduse rakendamise seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Eelnõuga kavandatavad muudatused ise ei too otseselt kaasa lisakulusid, kuid sellega kaasneva kohtute ajutise ülekoormuse vältimiseks on vajalik luua 6 kohtujuristi ametikohta kogukuluga 208 567 eurot aastas. Lisaraha vajadus on ajutine ja Justiitsministeerium näeb, et selle kulutuse võiks katta Vabariigi Valitsuse reservfondist.¹⁷

8. Rakendusaktid

Rakendusaktid ei ole vajalikud ning puudub vajadus olemasolevaid rakendusakte muuta.

9. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub 2021. aasta 1. mail. Nii jääb isikutele ja asutustele, keda seadus puudutab, piisavalt aega muudatustega tutvumiseks. Seaduse võimalikult kiire jõustumine on oluline, et leevendada käesoleva seletuskirja punktis 2 nimetatud probleeme, mis on seotud hetkel kehtiva kõrge miinimumelatise määraga.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks ja arvamuse avaldamiseks Rahandusministeeriumile, Siseministeeriumile, Sotsiaalministeeriumile, Eesti Linnade ja Valdade Liidule, Riigikohtule, Tallinna Ringkonnakohtule, Tartu Ringkonnakohtule, Harju Maakohtule, Pärnu Maakohtule, Tartu Maakohtule, Viru Maakohtule, Tallinna Halduskohtule, Tartu Halduskohtule, Õiguskantsleri Kantseleile, Eesti Advokatuurile, Eesti Juristide Liidule, Notarite Kojale, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojale, MTÜ-le Lastekaitse Liit, MTÜ-le Lapsele Vanemad, MTÜ-le Oma Pere, Eesti Naisteühenduste Ümarlaua Sihtasutusele, Eesti Naiste

---

¹⁷ Arvestuse alus: kohtujuristi kuupalk on 2165 eurot. $6 \cdot 2165 \cdot 12 \cdot 1,338 = 208\,567$ eurot.

Varjupaikade Liidule, MTÜ-le Naiste Tugi- ja Teabekeskus, MTÜ-le Ühendus Emade ja Laste Kaitseks, MTÜ-le Üksikvanema Heaks, MTÜ-le Eesti Lasterikaste Perede Liit ning MTÜ-le Lasterikkad Isad.

Algatab Vabariigi Valitsus ..... . 2020. a